

28.2.2005

489/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

OIKEUDENKÄYNNIN JULKISUUS

1

KANTELU

Oikeustoimittajat ry pyysi 18.2.2004 päivätyssä kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan Pieksämäen kärjäoikeuden ja Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisuja oikeudenkäynnin julkisuutta koskevassa asiassa.

Kantelun mukaan Pieksämäen kärjäoikeus oli tehnyt päätöksen vahingonkorvausasian asiakirjojen julkisuudesta, vaikka kärjäoikeuden tuomion julkisesta osasta tällaista päätöstä ei ilmennyt. Asia tuli ilmi vasta Itä-Suomen hovioikeuden päätöksestä.

Oikeustoimittajat ry arvosteli sitä, etteivät kärjäoikeus tai hovioikeus olleet ilmoittaneet lainkohtia, joihin salassapitopäätös perustui, eivätkä lainkaan perustelleet päätöstä. Kantelussa kerrottiin Oikeustoimittajat ry:n jäsenen tiedustelleen hovioikeuden kirjaamosta hovioikeuden päätöksen jälkeen asiakirjaa, josta salassapitoperuste voisi löytyä. Tiedustelun tuloksena kanslisti oli vastannut, että "*tässä ovat kaikki paperit, mitä he ovat osastolta saaneet.*"

Kantelija arvosteli myös oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984) 9 §:n 2 momentin valossa sitä, että asiakirjat oli salattu, vaikka missään ei ollut merkintää siitä, että asia olisi käsitelty suljetuin ovin.

- - -

3

RATKAISU

Katson Pieksämäen kärjäoikeuden menetelleen oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 14 §:n vastaisesti siinä, että se ei ole tehnyt kirjallista päätöstä oikeudenkäynnin käymisestä suljetuin ovin. Katson Pieksämäen kärjäoikeuden lisäksi perustelleen puutteellisesti oikeudenkäyntiaineiston salassapitoa koskevan päätöksensä.

Katson Itä-Suomen hovioikeuden menetelleen virheellisesti siinä, että hovioikeus ei ole tehnyt oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:n 2 momentin edellyttämää päätöstä salassapidosta vasta hovioikeudessa esitetyn oikeudenkäyntiaineiston osalta. Jo kärjäoikeudessa esitetyn oikeudenkäyntiaineiston osalta salassapidon perustelut ovat hovioikeudessakin jääneet puutteellisiksi.

Perustelen ratkaisuni seuraavasti.

3.1

Tapahtumat

Pieksämäen kärjäoikeus piti valmisteluistunnon valtiota vastaan nostetussa vahingonkorvausasiassa. Kantaja pyysi, että oikeudenkäyntiaineisto julistetaan salaiseksi 20 vuoden ajaksi. Kärjäoikeus puheenjohtajanaan sen laamanni päätti oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 ja 9 §:iin perustuen vaatimuksen mukaisesti, että oikeudenkäyntiaineisto sovellettuja lainkohtia ja tuomiolauselmaa lukuun ottamatta on pidettävä salassa 20 vuoden ajan. Asia siirrettiin välittömään pääkäsittelyyn. Kärjäoikeus hylkäsi tuomiollaan kantajan kanteen ennenaikaisena. Tuomion julkisessa osassa ei ollut mainintaa oikeudenkäyntiaineiston salassapidosta.

Itä-Suomen hovioikeus kumosi kärjäoikeuden sanotun tuomion ja palautti asian kärjäoikeuteen. Hovioikeuden päätöksessä todettiin oikeudenkäyntiaineiston julkisuus -otsikon alla seuraavasti: "*Kärjäoikeus on - - määrännyt, että oikeudenkäyntiaineisto sovellettuja lainkohtia ja tuomiolauselmaa lukuunottamatta on pidettävä salassa 20 vuoden ajan 19.5.2023 saakka.*"

Korkein oikeus ei myöntänyt asiassa valituslupaa.

3.2

Selvitysten sisältö

Pieksämäen kärjäoikeuden laamanni kertoi 21.4.2004 selvityksessään, että asian suullinen valmistelu ja pääkäsittely pidettiin kantajan pyynnöstä kokonaan suljetussa käsittelyssä sillä perusteella, että oikeudenkäynnissä esitettiin erityisen arkaluonteisia kantajan yksityiselämään liittyviä seikkoja. Laamanni katsoi päätösten suljetusta käsittelystä ja asiakirjojen salassapidosta olevan asiallisesti oikeita. Hän kuitenkin myönsi todeksi, että kärjäoikeuden ratkaisuun ei kirjattu perusteluja salassapidon osalta, ja että pöytäkirjassa oleva kirjaus oli muutenkin vaillinainen, miltä osin hän piti kantelukirjoitusta aiheellisena.

Laamanni kertoi selvityksessään, että oikeudenkäynnin aikana asianosaisten lisäksi ulkopuolisia ei ollut vaatimassa pääsyä oikeudenkäyntiä seuraamaan, ja että hänen tietojensa mukaan vaatimuksia saada jäljennöksiä oikeudenkäynnin asiakirjoista ei ole esitetty. Hän kertoi prosessin kulkuun liittyvien säännösten usein ymmärretyn niin, ettei niitä erikseen tarkemmin perustella sellaisissa tilanteissa, joissa kukaan ei prosessin kestäessä esitä asiaan liittyviä vaatimuksia. Laamanni totesi, ettei tämä käsitys kuitenkaan liene oikea. Hän toivoi oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain säännösten selventämistä ja katsoi, ettei kenellekään ole aiheutunut vahinkoa asiassa.

Itä-Suomen hovioikeuden presidentti katsoi 20.4.2004 lausunnossaan, että oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiaineiston julkisuutta koskevat ratkaisut ovat lainkäyttöä. Tästä syystä myös hovioikeudessa ratkaisukokoonpanot päättävät riippumattomasti oikeudenkäyntiasiakirjojen salassa pitämisestä. Hovioikeuden presidentti ei voi puuttua noihin ratkaisuihin. Hän kertoi kuitenkin yleisellä tasolla

kiinnittäneensä huomiota muun muassa salassapitomääräysten perustelemiseen. Hän piti selvänä, että käräjäoikeuden salassapitomääräys on voimassa myös hovioikeudessa käräjäoikeuteen toimitetun oikeudenkäyntiaineiston ja käräjäoikeuden ratkaisun osalta, ellei määräykseen puututa hovioikeudessa. Hänen mukaansa käräjäoikeuden salassapitomääräys ei kuitenkaan voi automaattisesti laajentua koskemaan hovioikeudelle toimitettuja oikeudenkäyntiasiakirjoja ja hovioikeuden ratkaisua, vaan hovioikeuden on määrättävä hovioikeuden oikeudenkäyntiaineiston julkisuudesta itsenäisesti. Hovioikeuden presidentti piti oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia monilta osin tulkinnanvaraisena.

Itä-Suomen hovioikeuden hovioikeudenneuvosten sekä asessorin yhteisessä 20.4.2004 päivätyssä selvityksessä kerrottiin, että hovioikeus ratkaisi asian kirjallisessa menettelyssä eikä erikseen määrännyt asiaa koskevaa oikeudenkäyntiaineistoa pidettäväksi salassa. Käräjäoikeuden salassapitopäätöksen mainitsemisen tarkoituksena hovioikeuden päätöksessä on ollut ohjata kansliahenkilökuntaa menettelemään käräjäoikeuden päätöksen mukaisesti, mikäli hovioikeudelta pyydetäisiin oikeudenkäyntiaineistoa nähtäväksi. Selvityksessä katsottiin, että koska kysymys ei ole ollut hovioikeudessa oikeudenkäyntiaineiston salassa pitämistä koskevasta päätöksestä, ei yllä mainittua toteamusta ole ollut tarpeen eikä sitä ole edes voitu perustella.

Selvityksessä kerrottiin edelleen, että hovioikeudelle ei ollut esitetty salassapitovaatimuksia. Hovioikeus ei käsitellyt pääasiaa, vaan päätöksestään ilmenevillä perusteilla palautti asian käräjäoikeuteen. Tuossa tilanteessa käräjäoikeuden oikeudenkäyntiaineiston salassa pitämistä koskevaan päätökseen ei ole ollut tarvetta puuttua viran puolesta. Selvityksessä viitattiin Itä-Suomen hovioikeuden tuomaripäivillä vuonna 2000 pidettyyn esitelmään oikeudenkäynnin julkisuudesta.

Oikeustoimittajat ry katsoi 6.8.2004 vastineessaan, ettei käräjäoikeuden salassapitomääräys laajene koskemaan myös hovioikeuden ratkaisua tai sille toimitettuja asiakirjoja, vaan että hovioikeuden on otettava itsenäisesti kantaa asiaan. Kantelija yhtyi näkemykseen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain tulkinnanvaraisuudesta. Oikeustoimittajat ry arvosteli tuomaripäivillä pidetyn alustuksen sisältöä katsoen muun muassa, että toisin kuin alustuksessa annetaan ymmärtää, kaikki diaaritiedot ovat julkisia, ellei niiden salassapidolle ole laissa säädettyä syytä.

3.3

Kannanotto

3.3.1

Pieksämäen käräjäoikeus

Suljetusta käsittelystä päättäm inen

Harkinnanvaraisen suljetun käsittelyn päätöksenteon osalta kysymyksenasettelu käsillä olevassa kantelussa vastaa pitkälti 14.11.2002 antamassani

päätöksessä (dnro 779/4/01) esillä ollut tilannetta. Katsoin mainitussa päätöksessäni muun muassa seuraavaa:

"Päätös oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 §:ssä säädetystä harkinnanvaraisesta suljetusta käsittelystä olisi lain esitöiden mukaan (HE 56/1984 s.10) normaaliin tapaan perusteltava.

Käräjäoikeuden *tuomio* on perusteltava oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 4 §:ssä säädetyin tavoin. Käräjäoikeuden *päätös* puolestaan on mainitun lain 11 luvun 13 §:n 2 momentin mukaan perusteltava, jos asia jätetään tutkimatta, asiassa esitetty vaatimus tai väite hylätään taikka jos perusteleminen muutoin on tarpeen.

Päätöksen perusteleminen on tarpeen lain esitöiden mukaan (HE 82/1995 s.135) esimerkiksi silloin, kun päätöksellä ratkaistava kysymys on oikeudellisesti tulkinnanvarainen. Tarvetta päätöksen perustelemiseen ei sen sijaan yleensä ole, jos sillä hyväksytään esimerkiksi oikeudenkäyntimenettelyä koskeva vaatimus, jota toinen asianosainen ei ole vastustanut.

Siinä tapauksessa, että tuomioistuin on hyväksynyt asianosaisen vaatimuksen suljetusta käsittelystä eikä muut asianosaiset ole sitä vastustaneet, päätöksen perusteluilla ei olekaan merkitystä *asianosaisten* oikeusturvan kannalta. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen merkitys ei kuitenkaan rajoitu asianosaisten oikeusturvanäkökohtiin. Oikeudenkäynnin julkisuus on tärkeää paitsi sen vuoksi, että kansalaiset voivat valvoa lainkäyttöä myös siksi, että julkisuus edistää kansalaisten luottamusta tuomioistuimiin. Näistä syistä oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen kannalta olisi tärkeää, että myös *yleisö* saa riittävät tiedot asian suljetun käsittelyn perusteista ja voi siten arvioida tuomioistuimen harkintavallan käyttöä.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain esitöissä (HE 56/1984 s. 11) todetaan, että tuomioistuimen harkinnan mukaan käsittely voisi olla suljettu rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämää koskevaa seikkaa. Perustetta olisi kuitenkin tulkittava suppeasti. Julkinen käsittely olisi pääsääntö ja poikkeaminen siitä olisi mahdollista vain erityisen arkaluonteisissa tapauksissa.

Tämä lausuma osaltaan korostaa perusteluiden tarvetta puheena olevissa tilanteissa. ..."

Totean, että yllä korostetut oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen kontrollifunktiot on otettava yhtä lailla huomioon myös käsillä olevassa tapauksessa.

Pieksämäen käräjäoikeus teki oikeudenkäyntiaineiston salassapitoa koskevan päätöksen suullisen valmistelun istunnossa. Päätös kirjattiin pöytäkirjaan, mutta käräjäoikeus ei ilmoittanut sitä tuomion julkisessa osassa. Pöytäkirjaan otettu päätös oli otsikoitu: "Oikeudenkäyntiaineiston julkisuus", ja ratkaisun mukaan oikeudenkäyntiaineisto oli pidettävä sovellettuja lainkohtia ja tuomiolauselmia lukuun ottamatta salassa 20 vuoden ajan. Pöytäkirjassa ratkaisun lainkohdiksi ilmoitettiin laki oikeudenkäynnin julkisuudesta 5 § ja 9 §.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984; OikJulkL) 5 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi asianosaisen vaatimuksesta tai erityisestä syyistä muutenkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai osaksi yleisön läsnä olematta muun muassa silloin, kun käsitellään siveellisyysrikosta, kunnianloukkausta tai yksityiselämän loukkaamista koskevaa asiaa taikka muuta sellaista rikosasiaa, joka koskee erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa.

OikJulkL 5 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuin voi päättää, että suullinen käsittely toimitetaan tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta,

1) kun siinä esitetään salassa pidettävä asiakirja tai ilmaistaan tieto, josta on säädetty vaitiolovelvollisuus;

2) kun siinä on velvoitettu ilmaisemaan seikka tai tuomaan katsastettavaksi esine tai asiakirja, jonka ilmaisemisesta tai katsastettavaksi tuomisesta saisi muuten kieltäytyä, taikka velvoitettu vastaamaan kysymykseen, johon vastaamisesta saisi muuten kieltäytyä, tai kun siinä esitettävä asiakirja sisältää syytetyn ja häneen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön välisen tiedonannon taikka sellaista, josta mainitun luvun 23 §:ssä tarkoitettu henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai 24 §:ssä tarkoitettu henkilö saa kieltäytyä kertomasta;

3) kun siinä kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu.

OikJulkL 9 §:n 2 momentin mukaan, jos suullinen käsittely on 4 tai 5 §:n nojalla ollut kokonaan tai osaksi suljettu tai jos siinä on esitetty salassa pidettävä asiakirja tai esine taikka ilmaistu tieto, josta on säädetty salassapitovelvollisuus, tuomioistuin voi päättää, että oikeudenkäyntiaineisto sovellettuja lainkohtia ja tuomiolauselmia lukuun ottamatta on pidettävä tarpeellisin osin salassa määrääjän, kuitenkin enintään 40 vuotta päätöksen antamisesta. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 26, 27, 29, 30 ja 31 kohdassa tai niitä vastaavat muussa laissa salassa pidettäviksi säädetty tuomioistuimelle annetut asiakirjat, samoin kuin momentin 24, 25 ja 32 kohdassa tai niitä vastaavat muussa laissa salassa pidettäviksi säädetty tuomioistuimelle annetut asiakirjat, jotka koskevat asianomistajaa tai sivullista rikosasiassa taikka asianosaista tai sivullista riita-asiassa tai hallintolainkäyttöasiassa taikka jotka sisältävät tietoja henkilön terveydentilasta, on pidettävä salassa ilman tuomioistuimen päätöstäkin, jollei tuomioistuin asiaan liittyvän painavan yleisen edun vuoksi toisin päättä.

Vaikka oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 § koskee harkinnanvaraista suljettua käsittelyä ja tämä säännös oli ilmoitettu Pieksämäen kärjäoikeuden pöytäkirjaan sisältyvässä päätöksessä, nimenomaista päätöstä ei ollut tehty muusta kuin oikeudenkäyntiaineiston salassapidosta. Laamanni kertoi selvityksessään, että asian suullinen valmistelu ja pääkäsittely toimitettiin kantajan pyynnöstä kokonaan suljetussa käsittelyssä sillä perusteella, että

oikeudenkäynnissä esitettiin erityisen arkaluonteisia kantajan yksityiselämään liittyviä seikkoja. Hän myönsi pöytäkirjassa olevan kirjauksen vaillinaiseksi.

Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 14 §:n mukaan käräjäoikeuden päätös on sisällytettävä pöytäkirjaan. Päätös, jolla asia jätetään tutkimatta, on kuitenkin aina laadittava erilliseksi asiakirjaksi. 2 momentin mukaan päätös on perusteltava, jos sillä hylätään asiassa esitetty vaatimus tai väite taikka jos perusteleminen muutoin on tarpeen. 3 momentin mukaan päätöksestä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä tuomiosta on säädetty.

Katson Pieksämäen käräjäoikeuden menetelleen oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 14 §:n vastaisesti siinä, ettei asian suljetusta käsittelystä ollut lainkaan tehty kirjallista päätöstä. Päätöksen puuttumisesta johtuen suljettua käsittelyä koskevalle ratkaisulle ei luonnollisesti myöskään tullut esitetyksi laillisia perusteita, joiden valossa tuomioistuimen harkintavallan käyttö olisi voinut tulla arvioitavaksi.

Oikeudenkäyntiaineiston salassa pitämisestä päättäminen

Kuten edellä on todettu, Pieksämäen käräjäoikeuden suullisen valmistelun pöytäkirjaan kirjattiin päätös oikeudenkäyntiaineiston salassapidosta. Tältä osin ratkaisu on tehty oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 14 §:n 1 momentin edellyttämällä tavalla.

OikJulkL 5 §:n säännösten valossa on tosin jossain määrin tulkinnanvaraista, onko oikeudenkäyntiaineiston salassapitoa koskeva päätös voitu perustaa selvityksessä ilmoitetulla tavalla kantajan erityisen arkaluonteisten yksityiselämään liittyvien seikkojen suojaan, koska kyse on ollut riita- eikä rikosasiasta. Ilmeisesti tulkinta on kuitenkin perustettavissa OikJulkL 5.1 §:n 1 kohtaan, jonka mukaan suljettu käsittely on mahdollista, "kun käsitellään... rikosasiaa, joka..." Vaikka puheena olevassa asiassa kyse oli vahingonkorvausprosessista, on sen puitteissa kuitenkin käsitelty rikosasiaa sillä tavoin, että salassapitopäätös on yksityiselämän suojan ja julkisuusperiaatteen välinen suhde huomioon ottaen voitu perustaa mainittuun säännökseen. Koska puheena oleviin asioihin liittyvä oikeudenkäyntiaineisto on edelleen salassa pidettävää, en voi tässä päätöksessäni lähemmin perustella puheena olevien siviili- ja rikosasioiden sisältöä tai keskinäistä liityntää.

Ottaen huomioon oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 14 §:n sanamuoto pidän sinänsä lainmukaisena menettelynä sitä, että käsillä olevassa tapauksessa oikeudenkäyntiaineiston salassa pitämistä koskeva päätös oli sisällytetty asian pöytäkirjaan eikä tuomioon. Se, ettei salassapitopäätöstä tai sen perusteita otettu mukaan tuomion julkiseen osaan aiheutti kuitenkin sen, ettei ratkaisu tai sen perusteet tulleet lainkaan yleisön tietoon. Ulkopuolisilla tahoilla ei siten ollut mahdollisuuksia arvioida tuomioistuimen harkintavallan käyttöä tältä osin. Näkemykseni mukaan olisi perusteltua kirjata salassapitoa koskevat päätökset myös tuomion julkiseen osaan. Päätöksen tulee joka tapauksessa itsessään olla julkinen. Tämä seikka on otettava huomioon salassapitopäätöksen perusteluita kirjoitettaessa siten, että perustelut yhtäältä antavat ulkopuolisellekin riittävän

perustan arvioida salassapidon perustetta ja tarvetta mutta toisaalta jäävät siinä määrin yleistasoiksi, ettei salassapidon tarkoitusta ja perustetta vaaranneta.

Oikeudenkäyntiaineiston salassapitoa koskevan päätöksen perustelut olivat kyseisessä tapauksessa hyvin niukat. Pieksämäen kärjäoikeuden laamanni myönsi selvityksessään kyseisessä suhteessa tehdyn kirjausten vaillinaiseksi ja puutteellisesti perustelluksi. Kyseisessä tapauksessa salassapitopäätöksen perustelemattomuus on nähdäkseni erityisen ongelmallista sikäli, ettei asian nimikkeestä (vahingonkorvaus) voida tehdä minkäänlaisia johtopäätöksiä oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittamiseen oikeuttavan perusteen olemassaolosta. Käytettävissäni olevan aineiston perusteella suljetusta käsittelystä ja oikeudenkäyntiaineiston salassapidosta on sinänsä voitu päättää tuomioistuimen harkintavallan rajoissa. Koska aineisto on salassa pidettävää, en voi tässä päätöksessäni enempää perustella tätä käsitystäni.

Edellä lausutun perusteella saatan Pieksämäen kärjäoikeuden tietoon käsitykseni oikeudenkäyntiaineiston salassapitoa koskevan ratkaisun perustelemisesta.

3.3.2

Itä-Suomen hovioikeus

Myös Itä-Suomen hovioikeuden kantelunalaisen menettelyn kysymyksenasettelu vastaa pitkälti 14.11.2002 antamassani päätöksessä (dnro 779/4/01) esillä ollutta tilannetta. Katsoin mainitussa päätöksessäni muun muassa seuraavaa:

"Kärjäoikeuden määräys asian käsittelystä suljetuin ovin ja oikeudenkäyntiaineiston salassapidosta koskee vain asian käsittelyä kärjäoikeudessa ja kärjäoikeudessa kertynyttä oikeudenkäyntiaineistoa. Hovioikeudessa asia, jossa toimitetaan pääkäsittely, ratkaistaan siinä esitettävän aineiston perusteella. Tämän vuoksi hovioikeuden on itse ratkaistava hovioikeuden pääkäsittelyä ja siinä kertyvää aineistoa koskeva julkisuuskysymys.

Tarve hovioikeuden julkisuusratkaisujen perustelemiseen vaihtelee eri tilanteissa riippuen muun muassa siitä, onko julkisuuskysymys muutoksenhaun kohteena ja miltä osin pääasia on valituksen kohteena. Jos muutoksenhaku ei kohdistu salassapidettävään aineistoon, hovioikeuden osalta ei ehkä ole lainkaan tarvetta suljettuun käsittelyyn."

Hovioikeuden ratkaisukokoonpanon ja esittelijän selvityksessä 20.4.2004 esitetty näkemys siitä, että kärjäoikeuden tekemän oikeudenkäyntiaineiston salassapitoa koskevan ratkaisun vaikutus ulottuisi hovioikeuteen, ei vastaa yllä esitettyä näkemystäni, jonka mukainen kannanotto otetaan myös Itä-Suomen hovioikeuden presidentin lausunnossa. Se, että hovioikeudessa ei ole järjestetty pääkäsittelyä, ei ole poistanut tarvetta tehdä erillistä päätöstä oikeudenkäyntiaineiston salassapidosta siltä osin kuin kyse on vasta hovioikeudessa kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta.

Totean, että tässä tapauksessa hovioikeuden tutkittavaksi on tullut se

käräjäoikeuden oikeudenkäyntiaineisto, mikä käräjäoikeudessa on aiheuttanut salassapidon. Tämän vuoksi hovioikeudella ei ole ollut erityistä tarvetta perustella erikseen salassapitoa koskevaa ratkaisuaan, jos se on hyväksynyt käräjäoikeuden vastaavan ratkaisun. Kun käräjäoikeuden ratkaisu on kuitenkin ollut perusteluiden osalta puutteellinen, samat ongelmat rasittavat myös hovioikeuden päätöstä. Ulkopuolinen on hovioikeudenkin päätöksen jälkeen jäänyt epätietoiseksi salassapidon perusteista. Käsillä olevassa tapauksessa mainittu epätietoisuus on myös konkretisoitunut Oikeustoimittajat ry:n jäsenen tiedustellessa Itä-Suomen hovioikeuden kirjaamosta asiakirjaselvitystä salassapitopäätöksestä. Saamassani selvityksessä ei oteta kantaa kyseiseen tiedusteluun.

Itä-Suomen hovioikeuden olisi käsitykseni mukaan tullut OikJulkL 9 §:n 2 momentin mukaisesti tehdä itsenäinen päätös vasta hovioikeudessa kertyneen oikeudenkäyntiaineiston salassapidosta. Käräjäoikeuden salassapitopäätöksen pelkkä mainitseminen hovioikeuden päätöksen alussa ei ole antanut täsmällistä tietoa siitä, onko myös hovioikeuden oikeudenkäyntiaineisto ollut salassa pidettävää. Hovioikeuden päätös oikeudenkäyntiaineiston julkisuudesta olisi estänyt epäselvyytilanteen syntymisen salassapidon perusteita hovioikeuden kirjaamosta tiedusteltaessa.

Saatan Itä-Suomen hovioikeuden tietoon yllä lausutut käsitykseni oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittamista koskevan päätöksen tekemisestä ja perustelemisesta.

3.3.3

Oikeudenkäyntiaineiston salassapidon rajaaminen

Kiinnitän tässä yhteydessä huomiota myös siihen havaintojeni mukaan yleiseen tuomioistuinkäytäntöön, että asioissa, joissa suullinen käsittely on ollut suljettu, oikeudenkäyntiaineisto määrätään *kokonaisuudessaan* salassa pidettäväksi. Oikeudenkäyntiaineistoon sisältyy kuitenkin tyypillisesti paitsi selvästi salassa pidettäviä asiakirjoja ja asiakirjoja, joiden salassa pidon tarvetta voidaan pitää tulkinnanvaraisena, myös asiakirjoja, joiden salassapitoon ei selvästi ole tarvetta, ääriesimerkkinä oikeudenkäyntikululaskut.

Pidän tätä käytäntöä tuomioistuinten työekonomisista syistä ymmärrettävänä, mutta julkisuusperiaatteen kannalta ongelmallisena. Vaikka "tarpeettomasti" salassa pidettäväksi määrättyjä asiakirjoja voidaan yleensä pitää julkisuusperiaatteen kannalta vähämerkityksellisinä, näin ei välttämättä ole. Etukäteen ei myöskään aina ole arvioitavissa, mikä merkitys jonkin asiakirjan julkisuudella on tulevaisuudessa. Jossakin yksittäistapauksessa julkisen kontrollin tarve voi myöhemmin kohdistua vaikkapa edellä ääriesimerkiksi tarkoittamaani oikeudenkäyntikululaskuun.

On myös syytä korostaa sitä eroa, joka vallitsee viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaisen asiakirjan julkisuutta koskevan päätöksenteon ja oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaisen päätöksenteon välillä. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaan kysymys asiakirjan salassapidosta tai julkisuudesta ratkaistaan

tapauskohtaisesti vasta silloin, kun joku pyytää tietoa asiakirjasta. Sen sijaan oikeudenkäynnin julkisuuslain mukainen salassapitoratkaisu tehdään etukäteen jopa 40 vuodeksi. Ratkaisu on myös sikäli peruuttamaton, että lainvoimaiseksi tultuaan siihen ei voida puuttua muutoin kuin ylimääräisin muutoksenhakekeinoin.

Näistä syistä pitäisin tärkeänä, että tuomioistuimet kiinnittäisivät nykyistä enemmän huomiota siihen, että oikeudenkäyntiaineisto määrättäisiin salassa pidettäväksi lain 9 §:n 2 momentin mukaisesti vain "tarpeellisin osin".

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3.1 esittämäni käsitykset Pieksämäen käräjäoikeuden tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän käräjäoikeuden laamannille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan edellä kohdassa 3.3.2 esittämäni käsitykset Itä-Suomen hovioikeuden tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän asianomaisille hovioikeuden jäsenille ja asessorille jäljennöksen tästä päätöksestäni. Ilmoitan ratkaisustani myös hovioikeuden presidentille.

Olen 14.11.2002 tehnyt oikeusministeriölle esityksen (dnro 2721/2/02) oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan tuomioistuimen ratkaisun julkisesta perustelemisesta. Ottaen huomioon tässäkin asiassa ilmenneet puutteet oikeudenkäyntiaineiston salassapitoa ja suljettua käsittelyä koskevan tuomioistuimen päätöksen julkisessa perustelemisessä, samoin kuin erilaiset käsitykset oikeudenkäyntiaineiston salassapitoa koskevien päätösten tekemisessä muutoksenhakutuomioistuimessa eri tilanteissa sekä kohdassa 3.3.3 esille ottamani ongelman oikeudenkäyntiaineiston salassapidon rajaamisessa, lähetän tämän päätökseni myös oikeusministeriölle siellä vireillä olevassa oikeudenkäynnin julkisuutta koskevassa säädösvalmistelussa huomioon otettavaksi.

Kirjeen liitteet palautetaan kantelijalle.